

IHMISLÄHTÖINEN HB -HANKE
EKSOTEN VAMMAISPALVELUISSA
1.9.2020 - 31.12.2021

Sisältö

1	Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhanke 2020–2021.....	1
1.1	Ihmislähtöinen HB -hanke Eksoten vammaispalveluissa	2
2	Ihmislähtöinen HB -hankkeen toteutus	3
2.1	Viestintä ja tiedottaminen	9
2.2	Tiedon tuottaminen	10
2.2.1	Kokemuksia henkilökohtaisesta budjetoinnista	11
2.3	Osaamisen kehittäminen	13
2.4	Yhteistyö palveluntuottajien kanssa ja muu sidosryhmätyöskentely.....	14
3	Hankkeen tuotokset.....	16
3.1	Nykytilan kuvaus	16
3.2	HB malli Eksoten vammaispalveluissa	17
3.3	Henkilökohtaisen budjetoinnin oppaat	22
3.4	Henkilökohtaisen budjetoinnin lapsivaikutusten arviointi	23
4	Lopuksi	24
5	Lisätietoja	28

1 Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhanke 2020–2021

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin (Eksote) Ihmislähtöinen HB –hanke oli yksi yhdeksästä Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhankkeista. Valtakunnallista kokeiluhanketta ohjasi sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Kaikki alueelliset hankkeet osallistuivat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimaan valtakunnalliseen kehittämistyöhön. THL on vastannut käsityön koordinoinnista sekä hallituksen esitykseen vaadittavien taustamateriaalien ja tutkimuksen tuottamisesta. Lisäksi THL on koonnut ehdotuksen valtakunnalliseksi HB-malliksi.

Henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhanke perustui pääministeri Marinin hallitusohjelmaan, ja sen tavoitteena oli vahvistaa vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja valinnanmahdollisuuksia siten, että apua ja tukea on saatavissa joustavasti elämän eri tilanteisiin ja tarpeisiin kullekin henkilölle parhaiten sopivalla toteutustavalla. Hankkeessa kuvattiin nykyisen lainsäädännön mahdollistamat yksilölliset palvelujen järjestämis- ja toteuttamisratkaisut sekä luotiin säädösluonnoksen muotoon laadittu henkilökohtaisen budjetoinnin malli. THL:n koostama ehdotus HB-mallista luovutetaan STM:lle joulukuussa 2021.

Viite: www.thl.fi/hb-hanke

Henkilökohtaisella budjetoinnilla (HB) tarkoitetaan palvelujen järjestämistapaa, jossa käyttäjä hankkii palveluja hänelle myönnetyllä henkilökohtaisella budjetilla. Se voi olla palveluiden ainoa järjestämistapa tai yksi järjestämistapa muiden rinnalla. Henkilökohtaisessa budjetoinnissa käyttäjä on keskiössä suunnittelemassa, valitsemassa ja päättämässä palvelujensa toteuttamisesta. Budjetoinnin tavoitteena on mahdollistaa yksilölliset palvelun, tuen ja avun ratkaisut.

Henkilökohtaisella budjetilla tarkoitetaan palveluihin käytettävissä olevia varoja, joiden määrä perustuu käyttäjälle myönnettyyn ja hänen yksilöllisen palvelutarpeensa mukaiseen palvelukokonaisuuteen. Henkilökohtaisella budjetilla voidaan vastata vain niihin tarpeisiin, joita varten se on myönnetty.

Viite: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Henkilökohtaisen budjetoinnin hanke. Henkilökohtaisen budjetoinnin sanasto. Julkaisematon sanasto.

1.1 Ihmislähtöinen HB -hanke Eksoten vammaispalveluissa

Ihmislähtöinen HB -hankkeen tavoitteina oli tuottaa tietoa Suomen oikeusjärjestelmään ja palvelurakenteeseen soveltuvasta henkilökohtaisen budjetoinnin järjestämistavasta sekä kytkeä palveluntuottajat mukaan henkilökohtaisella budjetilla hankittavien palvelujen kehittämiseen. Lisäksi tavoitteena oli, että budjetin koostamisessa huomioitaisiin nykyistä paremmin asiakkaan toimintakyky ja palveluntarve. Tällä hetkellä budjetti muodostuu asiakkaan nykyisten palvelujen kustannuksista.

Hankkeen nimi	Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhanke Eksotessa Ihmislähtöinen HB -hanke
Toteutusaika	1.9.2020–31.12.2021
Kokonaiskustannukset	Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhankkeen kokonaisbudjetti oli 5 miljoonaa euroa. Ihmislähtöinen HB -hankkeen budjetti oli 295 400 euroa, josta Eksoten omavastuun osuus oli 20 %
Työntekijät	Terhi Määttä, projektipäällikkö Hanna Horttanainen, projektityöntekijä Virpi Ruotsi ja Heli Pitkänen, viestintä
Vammaissosiaalityö (työpanoksen siirto)	Saana Friberg, vastaava sosiaalityöntekijä Paula Vainikka, sosiaalityöntekijä Miia Skoutti-Kyllönen, Kaisa Muukkonen, Susanna Kaskinen, palveluohjaajat
Ohjausryhmä	Eksoten vammaispalvelujen johtaja, Etelä-Karjalan Martat ry, Mannerheimin lastensuojeluliitto Kaakkois-Suomen piiri ry Etelä-Saimaan invalidit ry
Projektiryhmä	Kela, vammaissosiaalityö, lapsiperheiden sosiaalityö, vammaispalvelujen lasten tehostettu lyhytaikainen palveluasuminen, vammaispalvelujen toiminnalliset palvelut, asiakkaan läheinen, Etelä-Karjalan perhehoitajat ry
Muut yhteistyötahot	Eksoten kokemusasiantuntijat, Eksoten vammaispalvelujen vertaisohjaajat, Kehitysvammaisten palvelusäätiö (KVPS), Vammaispalvelujen kehittäjät (Vake) -työryhmä, LAB-ammattikorkeakoulu, Työtä -hanke, Joukkuepeliä -hanke

Taulukko 1. Tietoa Ihmislähtöinen HB -hankkeesta.

2 Ihmislähtöinen HB -hankkeen toteutus

Tausta

Eksoten vammaispalveluissa henkilökohtainen budjetointi on ollut palveluiden järjestämisen tapana jo yli kymmenen vuotta. Tällä hetkellä henkilökohtainen budjetointi on käytössä 39 asiakkaalla, heistä 23 henkilöä on 16–24 –vuotiaita. Vammaispalvelut on ollut mukana kolmessa hankkeessa, joissa on kehitetty henkilökohtaista budjetointia sekä kokeiltu konkreettisesti sen käyttöä. Aikaisemmista hankkeista kehittämistä vaativiksi teemoiksi ovat nousseet muun muassa HB:n hallinnointiin ja tiedon saamiseen liittyvät tekijät. Muun muassa näihin aiheisiin paneuduimme Ihmislähtöinen HB – hankkeessa.

Kuva 1. Hankkeen yhteiskehittämisen työpaja.

Ihmislähtöisyys

Ihmislähtöistä toimintatapaa on aiemmin kehitetty Eksoten vammaispalvelujen toiminnallisissa- ja ympärivuorokautisissa palveluissa, mutta sitä ei ole tarkasteltu vammaissosiaalityön näkökulmasta. Paneuduimme hankkeen alussa tähän ja vammaissosiaalityön työntekijöille järjestettiin työpajapäivät, joiden tavoitteena oli tutkia ja tuottaa tietoa ihmislähtöisyys -käsitteestä ja siitä, miten ihmislähtöisyys määrittyy heidän näkökulmastaan. Yhteenvetona työpajoista voidaan todeta, että ihmislähtöinen ajattelu muodostuu kahden pääteeman alle: ajatuksen voima ja ihminen ihmiselle. Ajatuksen voimaa ohjaa työntekijän oma asenne ja rakenteet, joissa työtä tehdään. Ihmislähtöinen tapa toimia ja ajatella siirtyy käytäntöön silloin, kun työntekijä kohtaa, näkee ja kuulee asiakkaan hänen omista lähtökohdistaan.

Hankkeen kohderyhmänä on lapset, lapsiperheet ja nuoret aikuiset

Kohderyhmän valintaan vaikutti se, että vammaispalveluissa alaikäiset ovat nykyisellään rajattu henkilökohtaisella budjetoinnilla järjestettävien palveluiden ulkopuolelle. THL:n lakimiesten kanssa on hankkeen aikana keskusteltu alaikäisistä henkilökohtaisen budjetoinnin asiakkaina. Alaikäinen on juridisesti vajaavaltainen, mutta tämä ei ole riittävä peruste jättää alaikäiset henkilökohtaisen budjetoinnin ulkopuolelle. Alaikäisen kohdalla on otettava huomioon, mitä oikeustoimia hän voi tehdä ja huomioitava, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain 10 § sanoo alaikäisten asemasta. Lain mukaan alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Laissa sanotaan myös, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat alaikäistä, on ensisijaisesti otettava huomioon alaikäisen etu. Alaikäisten kohdalla on myös huomioitava, minkä ikäisestä lapsesta on kyse, miten hänen tahtoaan selvitetään, minkälainen HB on suunnitteilla ja kuka sitä hallinnoi. Lisäksi hankkeen aikana tehtiin lapsivaikutusten arviointi ja selvitettiin, millaisia vaikutuksia henkilökohtaisen budjetoinnin käyttöönotosta on lapsille ja lapsiperheille. Näiden pohjalta vammaispalveluissa päädyttiin laajentamaan henkilökohtainen budjetointi koskemaan myös alaikäisiä asiakkaita.

Kuva 2. MLL:n toteuttama lasten ja nuorten ryhmä.

Palveluntuottajien kanssa tehty yhteistyö

Yhteistyö julkisen sektorin, yksityisen palveluntuottajan ja asiakkaan välillä on tärkeää. Ilman tarpeenmukaisia palveluja vammaispalvelujen asiakkaan henkilökohtainen budjetointi ei toteudu. Palveluntuottajilla on oltava yhteys vammaissosiaalityöhön, josta he saavat tietoa henkilökohtaisesta budjetoinnista. Jatkossa vammaissosiaalityön HB-vastuuhenkilöt voivatkin toimia linkkinä palveluntuottajiin.

Palveluntuottajien kanssa käydyissä keskusteluissa nousi esille, että yrittäjät tarvitsevat tietoa vammaispalvelujen asiakkaiden tarpeista. Palveluntuottajilla on tahtotila palveluiden kehittämiseen ja yksilöllistämiseen asiakkaan tarpeen mukaan. Jatkossa vammaispalvelujen on hyvä tehdä yhteistyötä Eksoten yritysohjauksen kanssa, koska kehittämisen teemat liittyvät muuhunkin kuin henkilökohtaiseen budjetointiin.

Eksoten vammaispalvelujen henkilökohtaisen budjetoinnin mallia päivittämässä

Henkilökohtaisen budjetin koostamisessa on tavoitteena, että asiakkaan toimintakyky ja palveluntarve otettaisiin paremmin huomioon hänen nykyisten palvelujensa kustannusten painottumisen sijaan. Budjetin koostaminen päätettiin jättää nykyisen toimintamallin mukaiseksi, eli budjetti kytketään jatkossakin Eksoten omana toimintana järjestämän tai ostopalvelun hintaan. Asiakkaan toimintakyky on huomioitava budjettia koostaessa, mutta budjettia ei koosteta pelkän toimintakykymittarin tai pisteytyksen perusteella. Tämä perustui hankkeen aikana esille tulleisiin lakiasiantuntijoiden näkemyksiin budjetin koostamisesta. On kuitenkin hyvä muistaa, että työntekijällä tulee olla mahdollista käyttää harkintavaltaa lopullista budjettia muodostettaessa eikä sosiaalityön rooli saa unohtua.

HB-hankkeessa selvitettiin, kuinka toimintakykyyn liittyvää tietoa voitaisiin asiakastilanteissa hankkia riittävän kattavasti ja vaivattomasti. Eksotessa käytetään laajasti toimintakyvyn arviointiin iPad-sovelluksena toimivaa toimintakykymobiilia, joka perustuu kansainväliseen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden ICF-luokitukseen. Toimintakykymobiilia on tarkoitus kokeilla myös vammaispalveluissa, mutta asia ei ollut vielä ajankohtainen, jonka vuoksi hankkeen aikana laadittiin ICF-pohjainen toimintakyvyn muistilista. Muistilista on tarkoitettu toimintakykyhavaintojen tekemisen tueksi palveluntarpeen arviointiin, palvelusuunnitelmien tekemiseen ja henkilökohtaisen budjetoinnin valmisteluun. ICF-luokituksen laajuuden vuoksi listasta tuli runsaasti karsittunakin pitkä. Vammaissosiaalityössä ICF-luokitukseen perustuviin otsikointeihin on hyvä totutella, koska toimintakykymobiili tulee todennäköisesti käyttöön myös vammaispalveluissa. Toistaiseksi

toimintakykymobiiliin ongelmana on vielä se, ettei tieto siirry iPad-sovelluksesta vammaispalvelujen käyttämään asiakastietojärjestelmään. Eksoten sisäisen yhteistyön ja tiedonsiirron vahvistamisen kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että toimintakykyä arvioitaisiin eri palveluissa samoilla kriteereillä.

Eksoten käytössä olevat sähköiset järjestelmät määrittävät ne vaihtoehdot, joita budjetin seurannassa voidaan käyttää. Effector järjestelmän mahdollisuuksia on selvitetty sitä hallinnoivan Polyconin kanssa. Palvelusetelin käyttöön tarkoitettu Effector järjestelmä ei vastaa tällä hetkellä henkilökohtaisen budjetoinnin tarpeeseen toivotulla tavalla. Järjestelmässä on tällä hetkellä henkilökohtaisten budjetoinnin palveluseteli, mutta palveluntuottajana voi toimia ainoastaan järjestelmään ilmoittautunut palveluntuottaja. Tämä rajoittaa asiakkaan valinnanvapautta. Maksusitoumuksen lisääminen järjestelmään on yksi keino lisätä asiakkaan valinnanvapautta. Asiakkaan pitää ennen maksusitoumuksen lisäämistä tietää palveluntuottaja, jolta hän hankkii henkilökohtaisen budjetoinnin palvelun. Maksusitoumus on mahdollista lisätä Effectoriin ja sen käyttöönottoa selvitetään vielä Eksotessa. Kahden tai useamman eri palvelualueen yhdistelmäbudjetin hallinnointi Effector järjestelmässä on mahdollista, mutta vaatii vielä kehittämistä. Kanta-palveluihin siirtyminen sosiaalihuollon osalta voi olla yksi mahdollisuus henkilökohtaisen budjetoinnin hallintaan asiakkaalle lähitulevaisuudessa.

Hankkeen onnistumiset ja poikkeusaika

Hankkeen käytännön toteutukseen vaikutti huomattavasti hankeaikana voimassa olleet koronarajoitukset. Työpajat ja muut suunnitellut tapaamiset muuttuivat virtuaalisiksi. Virtuaalinen kohtaaminen vaikutti väijäämättä vuorovaikutuksen laatuun ja myös osallistumisen mahdollisuuksiin, sillä kaikilla asiakkailla ei ollut käytössään tietokonetta. Toisaalta Teamsin käyttö tarjosi joillekin asiakkaille uudenlaisen, heille merkittävän kokemuksen. Osaltaan etätyö rajoitti hanketyöntekijöiden spontaania ajatustenvaihtoa ja innovointia.

Kuva 3. Ihmislähtöinen HB -hanketyöntekijät.

Hankkeessa onnistuttiin saamaan hyvin mukaan asiakkaita, joita oli mukana hankkeen tapahtumissa lähes sata. Asiakkaiden ohella myös kokemusasiantuntijat ja vertaisohjaajat antoivat paljon arvokasta tietoa hanketyöhön. Onnistumisena voidaan pitää myös sitä, että tiedon keräämistä tehtiin monipuolisesti eri tahoilta. Eksoten vammaispalvelujen johto oli sitoutunut hyvin hankkeeseen ja Eksoten vammaispalvelujen henkilöstö on ollut hyvin mukana hankkeen toimenpiteiden toteutuksessa.

Hankkeen aikana luotiin toiminnallisiin- ja ympärivuorokautisiin yksiköihin sekä vammaissosiaalityöhön HB-vastuuhenkilö malli. Vammaispalveluissa ei ollut aiemmin nimetty henkilökohtaisesta budjetoinnista vastaavia työntekijöitä, vaikka erilaisia vastuutehtäviä on muuten jaettu. HB-vastuuhenkilöiden rooli otettiin jo hankkeen aikana vammaissosiaalityössä hyvin vastaan.

Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen hankkeiden kanssa järjestettiin yhteisiä webinaareja sekä työpajoja. Muiden alueellisten hankkeiden kanssa verkostoituminen oli hyödyllistä ja mahdollisti yhteisten teemojen käsittelyä. Samalla pystyttiin vaihtamaan erilaisia kokemuksia ja oppimaan toisiltamme.

Kuva 4. Eksoten, Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen HB -hankkeiden suunnittelupäivä Lahdessa.

HANKKEEN TAPAHTUMAT	
11/2020	Palveluseteliryttäjien tapaaminen
11/2020	Green Care -ryttäjien tapaaminen
11/2020	Ihmislähtöisyys kuuluu meille kaikille! -työpaja 1/2
12/2020	Ihmislähtöisyys kuuluu meille kaikille! -työpaja 2/2
2/2020	Hanke-esittely Lappeenrannan vammaisneuvostolle
1/2021	Innopaja asiakkaille
1/2021	Kick-off Työtä -hankkeen kanssa
1-3/2021	Pienryhmäkoti Vaahteramäen vanhempien Webropol -kysely
1/2021	HB ajattelu- ja toimintatapana -työpaja 1/2 yhteistyössä Pirkanmaan alueellisen hankkeen ja Suunnan kanssa
2/2021	HB ajattelu- ja toimintatapana -työpaja 2/2 yhteistyössä Pirkanmaan alueellisen hankkeen ja Suunnan kanssa
3/2021	Lähituen ja osallisuuden työpajat ja haastattelut asiakkaille
3/2021	Projektipäällikön blogikirjoitus Eksoten verkkosivulla
4/2021	Vammaispalvelujen HB-kahvit: vertaistuki ja kokemusasiantuntijuus
4 – 5/2021	Henkilökohtaisen budjetoinnin asiakkaiden Webropol -kysely
5/2021	Vaahteramäen pienryhmäkodin ja vammaissosiaalityön lasten ja nuorten Webropol -kysely
5/2021	Vammaispalvelujen HB-kahvit: henkilökohtainen budjetointi
6/2021	Asiakasopas työpaja asiakkaiden kanssa 1/2
6/2021	Vammaissosiaalityön työntekijöiden Webropol -kysely
5/2021	Vastuulliset palvelut -webinaari yhteistyössä Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen alueellisten hankkeiden sekä Suunnan kanssa
6/2021	HB-tuen työpaja asiakkaille
6/2021	Työpaja erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vanhempien kanssa
8/2021	Lpr:n vammaisneuvoston Kesäkivaa Marjolassa –tapahtuma
8/2021	Ihmislähtöisen toiminnan ideologia vammaispalveluissa -webinaari yhteistyössä Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen alueellisten hankkeiden ja Suunnan kanssa
8/2021	Ihmislähtöisten palvelujen kehittäminen palveluntuottajien näkökulmasta -webinaari yhteistyössä Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen alueellisten hankkeiden ja Suunnan kanssa
8-9/2021	Vammaissosiaalityön työntekijöiden Webropol -kysely
8-9/2021	Liikuntavammaisten lasten ja nuorten ryhmä
8/2021	HB-vastuuhenkilöiden ja kokemusasiantuntijoiden HB-tuen koulutus 1/2
9/2021	HB-vastuuhenkilöiden ja kokemusasiantuntijoiden HB-tuen koulutus 2/2
9/2021	Valta, vastuu & osaaminen -webinaari yhteistyössä Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen alueellisten hankkeiden kanssa
9/2021	Suunnan järjestämä Vertaisohjaus ja henkilökohtainen budjetointi –webinaari Vammaispalvelujen HB-kahvit: kommunikointi
9/2021	Lapsivaikutusten arvioinnin työpajat
10/2021	Henkilökohtaisen budjetoinnin palvelumuotoilun työpajat
9 – 10/2021	Asiakasopas työpaja asiakkaiden kanssa 2/2
11/2021	Yhdessä enemmän - kokemusasiantuntijat sotealan yhteistyökumppaneina -webinaari
11/2021	Loppuwebinaari
12/2021	yhteistyössä Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen alueellisten hankkeiden kanssa
12/2021	Vammaispalvelujen HB-kahvit: hankkeen tulokset

Taulukko 2. Ihmislähtöisen HB -hankkeen tapahtumat.

2.1 Viestintä ja tiedottaminen

Ihmislähtöinen HB -hankkeen viestintäsuunnitelmassa hankeviestinnän tavoitteiksi määriteltiin hankkeen tavoitteista ja etenemisestä kertominen, näkemyksien kerääminen henkilökohtaisesta budjetoinnista, HB asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen sekä sote-ammattilaisten sitouttaminen uusiin toimintatapoihin. Hankeviestinnän tavoitteet nivoutuivat Ihmislähtöinen HB -hankkeen tavoitteisiin.

Viestinnällä oli olennainen rooli asiakkaiden osallisuuden vahvistamisessa. Asiakkaat olivat aktiivisina toimijoina erilaisissa tapahtumissa ja tuottivat tietoa hankkeelle. He osallistuivat esimerkiksi työpajoihin sekä vammaispalvelujen omille virtuaalisille HB-kahveille ja heitä haastateltiin henkilökohtaisesti WhatsApp- ja Teams-sovellusten kautta. Kaksi vertaisohjaajaa toimi myös itse haastattelijoina. Kahden HB asiakkaan sekä kahden vertaisohjaajan haastattelut videoitiin ja julkaistiin Eksoten vammaispalvelujen Facebook -sivulla. Hankkeen ajan Facebook -sivulla ja Twitterissä Ihmislähtöinen HB -tilillä julkaistiin myös "kuukauden HB-henkilö" -sarjaa, jossa HB-asiakkaat, HB:a suunnittelevat asiakkaat, palveluntuottajat ja vammaispalvelujen työntekijät kertoivat ajatuksiaan henkilökohtaisesta budjetoinnista. Sosiaalisessa mediassa esiteltiin lisäksi hankkeen tapahtumia.

Ajantasaisen tiedon välittäminen HB:sta vammaispalvelujen työntekijöille on tärkeää, vaikka HB on ollut Eksoten vammaispalveluissa käytössä jo vuosia, sillä työntekijöitä on eri palveluissa paljon ja heitä on myös vaihtunut. Aktiivisella viestinnällä haluttiin tiedottamisen lisäksi sitouttaa työntekijöitä HB:n kehittämiseen. Keinoina käytettiin esimerkiksi Teams-vierailuja toiminnallisen- ja ympärivuorokautisen toiminnan yksiköissä, hankkeesta kertomista vammaispalvelujen tiimeissä sekä koko henkilöstölle sähköpostilla jaettuina kuukausikirjeinä.

Kuva 5. Ihmislähtöinen HB –hankkeen tiedottamiskanavat.

2.2 Tiedon tuottaminen

Hankkeen tavoitteissa korostuu tiedon tuottaminen. Kuvaan viisi (5) on tehty kooste, miten eri tavoin olemme hankkeessa keränneet tietoa. Lisäksi yhteistyökumppanien sekä ulkoisten että sisäisten sidosryhmien tapaamisissa on saatu erilaisia näkökulmia henkilökohtaisen budjetoinnin tarkasteluun.

Asiakastyöhön liittyviä prosesseja arvioitiin ja kehitettiin valtakunnallisesti Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhankeen aikana. THL:n tutkijat selvittivät palveluiden henkilökohtaistamista vammaissosiaalityössä ja henkilökohtaisen budjetoinnin vaikutuksia. Eksoten vammaispalveluista osallistuttiin tutkimukseen ja se toteutettiin kolmessa vaiheessa marraskuun 2020 ja kesäkuun 2021 välisenä aikana.

Kuva 6. Tiedon keruu Ihmislähtöinen HB –hankkeessa.

2.2.1 Kokemuksia henkilökohtaisesta budjetoinnista

Henkilökohtaisen budjetoinnin asiakaskysely toteutettiin sähköisesti Webropol -alustalla. Kysely suunnattiin 24:lle asiakkaalle ja vastauksia saatiin 17. Kyselyn tavoitteena oli selvittää asiakkaiden tyytyväisyyttä henkilökohtaiseen budjettiin sekä sitä, keneltä he ovat saaneet tukea HB:n suunnitteluun ja toteutukseen. Asiakkaiden näkemyksiä henkilökohtaisesta budjetoinnista on saatu myös eri työpajoissa.

Työntekijöiden kokemuksia ja ajatuksia henkilökohtaisesta budjetoinnista kerättiin Webropol -kyselyllä ja työpajoissa. Vammaissosiaalityön työntekijöiden Webropol -kysely lähetettiin 20 työntekijälle ja siihen saatiin seitsemän vastausta. Kyselyn laati sosionomiopiskelija osana omaa opinnäytetyötään. Vammaispalvelujen toiminnallisten- ja ympärivuorokautisten yksiköiden sekä vammaissosiaalityön HB-vastuuhenkilöille sekä vammaispalvelujen kokemusasiantuntijoille järjestettiin työpaja HB-tukeen liittyen. Työpajassa kuultiin osallistujien ajatuksia henkilökohtaisesta budjetoinnista. Työpajan toteutti Henkilökohtaisen budjetoinnin keskus Suunta ja se järjestettiin Teamsin kautta.

Vammaissosiaalityön työntekijöiden ajatuksia asiakkaan osallisuuden toteutumisesta:

- HB suunnittelun nähtiin olevan usein työntekijästä lähtevää. Asiakas ei aina osaa määritellä mitä hän tarvitsee eikä tiedä vaihtoehtoista.
- Kuuluuko asiakkaan oma ääni ja tahto, jos läheisten mielipiteet korostuvat eikä asiakas uskalla itse sanoa mitä haluaisi tehdä?
- Asiakkaiden osallisuus toteutuu paremmin, jos on keinoja ja kykyä ilmaista omia toiveita. Toteutuminen voi riippua myös siitä, kenen kanssa tukisuunnitelman laatii ja millä tavalla päätöksentekoa tuetaan.
- Henkilökohtaisen budjetoinnin yhteinen suunnittelu vahvistaa asiakkaan osallisuutta, vaikka kaikkia toiveita ei välttämättä ole mahdollista toteuttaa.

Taulukko 3. Työntekijöiden ajatuksia osallisuudesta.

Kuva 7. Haastattelut Teams -alustalla.

Taulukossa neljä (4) on kuvattu asiakkaiden ja läheisen sekä työntekijöiden ja johdon kokemuksia ja näkemyksiä henkilökohtaisesta budjetoinnista:

<p>ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Olivat tyytyväisiä henkilökohtaisella budjetoinnilla tehtyihin ratkaisuihin • Suunnitteluun ja toteutukseen oli saatu tukea vammaispalvelujen työntekijöiltä tai läheisiltä • Henkilökohtainen budjetointi edistää valinnanvapautta, jonka avulla mielekäs arki ja itsensä kehittäminen ovat mahdollista • Kaipasivat lisää tietoa henkilökohtaisesta budjetoinnista ja sen toteutuksen seurannasta • Budjetin käyttöön toivottiin vapaampaa järjestelyä. Jos asiakkaalla olisi omat rahat palveluiden hankkimiseen, hän saisi itse päättää omista asioistaan ja palveluistaan. 	<p>HB ASIAKKAAN LÄHEISEN KOKEMUKSIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Käytössä oleva budjetti ei ole riittänyt siihen tarpeeseen, joka asiakkaalla oli • Henkilökohtaiseen budjetointiin tarvitaan selkeitä ohjeita • Henkilökohtaisen budjetoinnin toteuttamista hankaloitti tarjolla olevien palvelujen vähyyys
<p>TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tärkeä menetelmä • Yhteistyö muiden tahojen kanssa tärkeää • Tarvitaan tietoa, koulutusta ja esimerkkejä henkilökohtaisesta budjetoinnista • Kaivataan selkeää toimintamallia, vastuunjakoa ja lainsäädäntöä • Toivotaan HB:n arviointijaksoa • Pitäisi olla aikaa yksilölliseen suunnitteluun, asiakkaan tukemiseen sekä seurantaan ja arviointiin • Henkilökohtaisen budjetoinnin suunnittelu on usein organisaatiolähtöistä, ei asiakaslähtöistä • Henkilökohtaisen budjetin rahasumma ei ole aina riittävä suhteessa asiakkaan tuen tarpeeseen 	<p>JOHDON NÄKEMYKSIÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> • HB palveluiden järjestämisen tapana on hyvä laajentaa koskemaan muitakin kuin vammaispalveluja • On selvítettävä miten kahden kustannuspaikan yhteisen budjetin muodostaminen olisi mahdollista • Tarvitaan järjestelmä, jossa asiakas voi itse seurata budjetin kulumista. • Budjetin koostajan on hyvä tietää kokonaisvaltaisesti palvelun kustannuksista • Budjetin koostamiseen tarvitaan selkeä kirjallinen toimintamalli ja yhteinen käytäntö • Henkilökohtaisesta budjetoinnista tarvitaan lisää tietoa

Taulukko 4. Kokemuksia ja ajatuksia henkilökohtaisesta budjetoinnista.

Vammaissosiaalityön työntekijöiden näkemyksiä HB:n ulkopuoliseen hallintaan:

- Ulkopuolisella hallinnomisella on puolensa, mutta tällöin sosiaalityön roolin nähtiin jäävän hyvin hallinnolliseksi. Parempi vaihtoehto olisi henkilökohtaisempi palvelusuunnittelu asiakkaan kanssa. Tämä vaatisi kohtuullista asiakasmäärää työntekijälle ja sosiaalityö tulisi kohdentaa oikein.
- Omatyöntekijän kokonaisvaltainen tieto asiakkaasta ja tämän toiveista säilyy, kun sama työntekijä vastaa henkilökohtaisesta budjetoinnista sekä muiden tukien ja palvelujen suunnittelusta.
- Nähtiin, että asiakkaalle on tärkeää, että häntä tukee tuttu omatyöntekijä niin muiden tukien ja palvelujen kuin henkilökohtaisen budjetoinnin suunnittelussa.

2.3 Osaamisen kehittäminen

Eksoten vammaispalveluissa on järjestetty henkilökohtaiseen budjetointiin liittyviä koulutuksia eri hankkeiden puitteissa. Vuosien varrella henkilöstössä on ollut vaihtuvuutta ja henkilökohtainen budjetointi ei ole tuttu kaikille. Vammaispalvelujen henkilöstön osaamisen vahvistamisen ja tiedon lisäämisen tueksi on hankkeen aikana järjestetty työpajoja. Työpajojen aiheena on ollut ihmislähtöisyys, henkilökohtaisen budjetoinnin ideologia ja HB-tuen antaminen asiakkaalle. Vammaispalvelujen johto on pohtinut valtaan ja vastuuseen liittyviä teemoja.

Kuva 8. Osaamisen kehittämisen työpajat ja koulutukset.

2.4 Yhteistyö palveluntuottajien kanssa ja muu sidosryhmätyöskentely

Palveluntuottajilla on tärkeä rooli kunnan ja kuntayhtymän kumppanina henkilökohtaisen budjetoinnin toteuttamisessa. Palveluntuottajat voivat tukea asiakkaan omannäköisen elämän toteutumista tarjoamalla palveluja, jotka vastaavat asiakkaan toiveisiin ja tarpeisiin. Hankkeen aikana tavattiin palveluntuottajia ja tehtiin yhteistyötä Eksoten yritysohjauksen kanssa.

Vastuulliset palvelut -webinaari järjestettiin verkossa. Tapahtuma toteutettiin yhteistyössä Henkilökohtaisen budjetoinnin keskus Suunnan sekä Päijät-Hämeen ja Pirkanmaan HB -hankkeiden kanssa. Webinaarissa tarkasteltiin näkökulmia ja tekijöitä, jotka tukevat sosiaalipalveluiden kehittämistä ihmislähtöisiksi ja vastuullisiksi. Lisäksi Eksoten, Päijät-Hämeen ja Pirkanmaan HB-hankkeiden toimesta järjestettiin kaksi webinaaria, joihin kutsuttiin jokaiselta alueelta viisi palveluntuottajaa. Webinaareissa käsiteltiin vammaispalvelun yksilöllisten ratkaisujen kysymyksiä palveluntuottajan näkökulmasta. Taulukossa viis (5) olevaan SWOT-analyysiin on koottu webinaareissa nousseita näkemyksiä. Webinaareissa tuli ilmi, ettei henkilökohtainen budjetointi ole palveluntuottajille kovin tuttua, vaikka Eksoten alueella sitä on jo pitkään toteutettu.

<p>VAHVUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voidaan tarjota erilaisia vaihtoehtoja • Halu kehittää palveluja • Suora asiakaspalaute palvelujen toimivuudesta 	<p>HEIKKOUEDET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palveluntuottajilla ei ole tarpeeksi tietoa vammaispalvelujen tarpeista • Järjestäjien omat siilot (vammaispalvelut, ikäihmisten palvelut, lapsiperhepalvelut) vaikeuttavat esim. monipalvelukäyttäjien palvelujen joustavaa ja järkevää suunnittelua ja toteutusta • Systemaattisia mittareita palvelujen laadun/vaikuttavuuden arviointiin ei ole käytössä eikä asiakastytyväisyyskyselyistä tule koottua tietoa palveluntuottajille
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> • HB:n avulla voisi kehittää ja tarjota muutakin kuin sote-palveluja • Räättälöityjen palvelujen mahdollisuus • Verkostoituminen muiden yrittäjien kanssa mahdollistaisi palvelutarjonnan erilaisia ratkaisuja • Palvelunjärjestäjiltä toivotaan avointa keskustelua siitä, mitä palvelulta odotetaan ja enemmän yhteistyötä • Vielä enemmän kuullaan asiakkaan toiveita, voisi tarjota erilaisia "maistiais" uusillekin kokeilijoille. 	<p>UHAT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pystytäänkö tarjoamaan ihan mitä vain asiakas toivoo? • HB:n maksu- ja laskujärjestelmien sujuvuus • Saadaanko tarpeeksi tietoa HB:n ideologiasta ja raamituksista yhteisen ymmärryksen luomiseen?

Taulukko 5. Palveluntuottajien SWOT-analyysi henkilökohtaisesta budjetoinnista.

Henkilökohtaisen budjetoinnin avulla voidaan kannustaa palveluntuottajia monipuolistamaan palveluitaan. Tahtotilaa palveluiden kehittämiseen ja mahdollisuudet yksilöllisempiin ratkaisuihin on olemassa, kunhan tiedetään, mitä palveluilta toivotaan. Palveluntuottajien välinen verkostoituminen voisi mahdollistaa uudenlaisia palvelutarjonnan ratkaisuja. Keskusteluissa tunnistettiin, että esimerkiksi tietojärjestelmien kannalta yksilölliset ratkaisut voivat tuottaa haasteita.

Palveluntuottajien ja palvelunjärjestäjien välille kaivataan lisää yhteistyötä, suoraa keskustelua ja palautteenantoa. Palveluntuottajat tarvitsevat lisää tietoa vammaispalvelujen asiakkaiden tarpeista ja siitä, miten palveluja voitaisiin kehittää. Palvelulla tulisi olla tavoitteet ja toimintatavat, jotka on sovittu yhdessä asiakkaan, kunnan ja palveluntuottajien kanssa. Näkökulma tulisi siirtää palvelujen käytön määrän sijasta niiden hyvinvointivaikutuksiin.

Huomionarvoista on, että palveluntuottajien näkökulmasta palvelunjärjestäjien omat siilot (esimerkiksi jaottelu vammaispalveluihin, ikäihmisten palveluihin ja lapsiperheiden palveluihin) vaikeuttavat palvelujen joustavaa ja järkevää suunnittelua ja toteutusta niillä asiakkailla, joille on myönnettyä palveluja monesta eri paikasta. Tällä hetkellä kilpailutukset ja sopimukset määrittävät pitkälti palvelujen järjestämistä ja tuottamista.

Etelä-Karjalan perhehoitajat ry

Etelä-Karjalan perhehoitajien edustajia tapasimme säännöllisesti hankkeen aikana. He esittivät näkemyksiään HB-asiakasoppaiden sisältöön ja heidän kanssaan keskusteltiin muun muassa siitä, millaisia vaihtoehtoja heillä olisi toteuttaa vammaisten henkilöiden perhehoitoa. Voisivatko he tarjota esimerkiksi päiväaikaista perhehoitoa tai tukea henkilökohtaisen budjetoinnin asiakkaita budjetoinnin eri vaiheissa. Perhehoitajien kiinnostus tarjota päiväaikaista perhehoitoa kerrottiin vammaispalvelujen johdolle.

Eksoten hankkeet

Yhteistyötä teimme muun muassa Eksoten Joukkuepeliä sekä Työtä -hankkeiden kanssa. Joukkuepeliä -hankkeen kanssa tehtiin yhteistyötä kirjaamisen ja raportoinnin osalta. Ihmislähtöinen HB- ja Työtä -hanke järjestivät yhteisen Kick-Off tilaisuuden, johon osallistui 98 kuulijaa Teamsin välityksellä. Työtä -hankkeen toimenpiteisiin kuuluu muun muassa vertaisohjaajuuden vahvistaminen sekä hyödyntäminen työhönvalmennuksessa ja Työtä-hankkeen kanssa mietimme vertaisohjaajuuteen liittyviä koulutuksia.

Vammaispalvelujen HB-kahvit

Toteutimme hankkeen aikana vammaispalvelujen henkilöstölle HB-kahveja Teams -alustalla. Yhteinen keskustelu ja tutustuminen vammaispalveluiden väen kesken on tärkeää ja HB-kahveilla halusimme tarjota tähän mahdollisuuden. Myös vammaispalveluyksiköiden asiakkaila oli mahdollista osallistua kahveille. HB-kahvien aiheena oli vertaisohjaus ja kokemusasiantuntijuus, henkilökohtainen budjetointi, kommunikointi ja Ihmislähtöinen HB –hankkeen tulokset.

3 Hankkeen tuotokset

Taulukossa kuusi (6) on kuvattu Ihmislähtöinen HB -hankkeen tuotoksia:

<p>TIETO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nykytilan kuvaus • HB asiakkaiden kokemukset • Työntekijöiden HB kokemukset • Lasten, nuorten ja vanhempien ajatuksia palveluista ja osallisuudesta • Lapsivaikutusten arviointi • HB asiakasopas • HB työntekijän opas • HB video 	<p>TOIMINTAMALLI</p> <ul style="list-style-type: none"> • HB-vastuuhenkilöt • HB-tuen vaihtoehdot • HB verkostoituminen Eksotessa • ICF –luokitukseen perustuva toimintakyvyn muistilista palvelutarpeen arvion tueksi
<p>OSAAMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ihmislähtöisyys toimintatapana • HB-ideologia • Ohjaaja HB-tuen antajana • Vertainen tuen antajana 	<p>TIETOISUUS</p> <ul style="list-style-type: none"> • HB prosessin vahvistaminen ja tarkastelu palvelumuotoilun avulla • Johdon sitoutumisen tärkeys muutoksessa

Taulukko 6. Hankkeen tuotokset.

3.1 Nykytilan kuvaus

Hankkeen alkupuolella teimme nykytilan kuvaksen, jonka tavoitteena oli selvittää muun muassa vammaisten henkilöiden palvelujen tilannetta sekä reklamoituja vammaispalvelupäätöksiä. Yksi nykytilan kuvauksen haasteista oli tilastotiedon kerääminen, koska hanketyöntekijöillä ei ollut oikeutta käyttää tarvittavia tietojärjestelmiä.

Ihmislähtöinen HB -hankkeen tavoite oli selvittää, kuinka paljon ja mistä palveluista vammaispalvelujen asiakkaat olivat reklamoineet. Vuoden 2018 toukokuun – 2020 joulukuun aikana yksilöasioiden jaostolle tehtiin yhteensä 72 vammaispalveluja koskevaa oikaisuvaatimusta. Suurin osa oikaisuvaatimuksista koski kuljetuspalvelupäätöksiä, joissa asiakkaan ei katsottu olevan

vaikeavammainen. Toinen keskeinen perustelu kuljetuspalvelun hylkäämiseen oli ollut se, ettei palvelu edistäisi henkilön omatoimista suoriutumista. Henkilökohtaisessa avussa oikaisuvaatimuksia tehtiin päätöksistä, joiden mukaan asiakkaan ei katsottu olevan vaikeavammainen. Yksilöasioiden jaosto ei tehnyt muutoksia näihin oikaisuvaatimuksiin. Itseoikaisuja vammaispalveluissa kuitenkin tehtiin, mutta niiden tarkka määrä ei ole tiedossa. Hallinto-oikeuteen valitettiin vuonna 2019 kolmesta päätöksestä, samoin vuonna 2020 kolmesta ja kaikki valitukset hylättiin. Lisäksi vuonna 2019 valitettiin erityishuoltona myönnettävästä tukihenkilötoiminnasta aluehallintovirastoon, josta ei seurannut jatkotoimenpiteitä. Näin ollen voidaan päätellä, että viime vuosina Eksoten vammaispalveluissa on tulkittu vammaispalvelulakia oikein.

3.2 HB malli Eksoten vammaispalveluissa

Henkilökohtaisen budjetoinnin palvelumuotoilu

Palvelumuotoilu tarkoittaa käyttäjälähtöisen muotoilun menetelmien soveltamista sekä uusien että olemassa olevien palvelutuotteiden kehittämistä. Lähtökohtana voi olla palvelun ymmärrettävyyden tai uusien ominaisuuksien lisääminen tai tarpeettomien rönkyjen karsiminen. Toiminnan perustana on vahva asiakasymmärrys, joka tuodaan kaiken suunnittelutyön keskiöön. Asiakasymmärryksen ohella palvelumuotoiluun liittyy ymmärrys missä kaikkialla ja millä medioilla palvelu, eli vuorovaikutus, tapahtuu. Ihmisten oikeudesta osallisuuteen on säädetty useissa eri laeissa, esimerkiksi laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Palvelumuotoilu on yksi keino edistää asiakasosallisuutta.

Hankkeen aikana tarkasteltiin HB-prosessia palvelumuotoilun avulla asiakkaiden, vammaissosiaalityön henkilöstön ja vammaispalvelujen esimiesten kanssa. Palvelumuotoiluprosessi toteutettiin yhteistyössä muotoilija Kai Hämäläisen kanssa. Työpajojen fasilitoinnin lisäksi Kai Hämäläisellä oli henkilökohtaisen budjetoinnin asiakkaiden Webropol -kyselyn vastaukset käytettävissä. Palvelumuotoilun prosessi jakaantui ymmärrys, ideointi, konseptointi ja yhteenveto -vaiheisiin.

Keskeisimmät käsitellyt teemat asiakkaiden osalta sijoittuivat palveluprosessin alkuun ja liittyivät:

- Arjessa jaksamiseen, palvelun ymmärrettävyyteen, yksinäisyyden ja eriarvoisuuden tunteisiin
- Käytännön kysymyksiin, kuten palvelujen saatavuuteen maaseudulla tai ikäihmisten tietotekniikkataitoihin.

Työntekijöiden ajatuksia HB palveluprosessin kehittämisen kohteista:

- Tarvitaan selkeää tietoa asiakkaalle HB:sta
- Selkeät HB ohjeet työntekijöille
- Valmiiksi lasketut budjetit kaikkien vammaispalvelujen osalta
- Uudelle työntekijälle tukea kokeneemmilta työntekijöiltä
- Yhtenäinen HB päätöksen sisältö
- Perusteellinen alkuselvytys henkilökohtaisen budjetoinnin tarpeesta. Mietitään miksi nykyinen palvelu ei vastaa asiakkaan tarpeeseen ja pystytäänkö palvelua muokkaamaan tarpeenmukaiseksi.
- Ulkopuolinen HB-fasilitaattori: asiakkaalle tarjoutuisi mahdollisuus työstää oman näköistä HB suunnitelmaa ja pohtia vaihtoehtoisia ratkaisuja omaan elämäänsä.
- Palveluntuottajien saaminen mukaan erityisesti pienemmillä paikkakunnilla tuottamaan palveluita. Järjestetään mainoskampanja ja annetaan tietoa HB:sta sekä muista mahdollisuuksista. Ryhmämuotoinen HB voisi olla yksi mahdollisuus asiakkaille, joilla on sama kiinnostuksen kohde.
- Asiakkaan HB:n toteutuksen seurannan parantaminen

Kuva 9. Palvelumuotoilun työpaja.

Henkilökohtaisen budjetoinnin palveluprosessi Eksoten vammaispalveluissa

Ennen kuin selvitetään henkilökohtaisen budjetoinnin tarvetta, mietitään yhdessä miksi perinteinen palvelujen järjestämistapa ei vastaa asiakkaan tarpeeseen ja voidaanko nykyistä toimintaa muokata. Mikäli yhdessä päätetään järjestää palvelut henkilökohtaisella budjetoinnilla, edetään palveluprosessissa seuraavalla tavalla:

TIETO	Asiakas saa tietoa oikeudestaan vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin sekä henkilökohtaisesta budjetoinnista. Asiakkaalle syntyy käsitys HB:n perusteista.
-------	---

TUKI	Asiakas ja työntekijät pohtivat yhdessä, mistä asiakas saa tukea HB polullaan. Työntekijä kertoo vaihtoehtoista, keneltä HB-tukea voi saada. Asiakas päättää itse tarvitseeko hän tukea ja kuka häntä tukee.
------	--

BUDJETIN MÄÄRITTELY	Sosiaalityöntekijä tai palveluohjaaja selvittää asiakkaan budjetin. Budjetti on rahasumma, joka asiakkaan nykyisen palvelun järjestämiseen kuluu. Budjetin summa vahvistetaan tulosyksiköiden palvelupäälliköiltä. Kuljetuspalvelukustannukset eivät sisälly budjettiin.
---------------------	--

TUKI-SUUNNITELMA	Asiakas laatii tukisuunnitelman, jossa hän kertoo muun muassa mitä haluaa henkilökohtaisella budjetilla tehdä, millaista tukea tarvitsee sen toteuttamiseen ja mitä riskejä toteutukseen liittyy. Asiakas voi laatia tukisuunnitelman itsenäisesti tai valitsemiensa henkilöiden kanssa. Tukisuunnitelma on vapaamuotoinen ja asiakas voi tehdä sen haluamallaan tavalla, esimerkiksi kirjoittamalla, piirtämällä tai kuvilla. Asiakas ja sosiaalityöntekijä tai palveluohjaaja katsovat yhdessä tukisuunnitelman, jonka hyväksyy palvelupäällikkö. Tukisuunnitelma skannataan asiakastietojärjestelmään.
------------------	--

PÄÄTÖS	Sosiaalityöntekijä tai palvelupäällikkö tekee viranomaispäätöksen asiakastietojärjestelmään delegointiohjeistuksen mukaisesti. Tarvittaessa palvelusuunnitelma ja erityishuolto-ohjelma päivitetään vastaamaan tukisuunnitelmaa.
--------	--

TOTEUTUS	Viranomaispäätöksen jälkeen HB:n käytännön toteutus voidaan aloittaa. HB palveluntuottaja toimittaa laskut suoraan vammaispalvelutoimistoon.
----------	---

SEURANTA	Seuranta ja arviointi. Seurannan aikataulu ja toteutus sovitaan yksilöllisesti asiakkaan, mahdollisten HB-tuen antajien ja sosiaalityöntekijän tai palveluohjaajan kesken.
----------	--

Budjetin koostaminen

Henkilökohtaisen budjetin rahasumma lasketaan niistä vammaispalveluista, joita asiakas käyttää. HB:n on kuitenkin vastattava asiakkaan palveluntarvetta. Asiakkaan toimintakyky ja elämäntilanne on huomioitava budjettia koostaessa.

Henkilökohtaisen budjetoinnin tuki

Hankkeen aikana THL:n koordinoimassa käsityöpajassa määriteltiin henkilökohtaisen budjetoinnin tuki. Se tarkoittaa avun ja tuen muotoa, jossa toinen henkilö auttaa henkilökohtaisen budjetin käyttäjää tekemään itse henkilökohtaista budjettia koskevia valintoja ja päätöksiä.

Nykyllänsäädännössä on säädetty asiakkaan oikeuksista ja viranomaisten velvollisuuksista:

- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, esim. oikeus selvitykseen toimenpidevaihtoehdoista 5§, itsemääräämisoikeus ja osallistuminen 8§, itsemääräämisoikeus erityistilanteissa 9§, alaikäisen asema 10§
- Hallintolaissa neuvonta 8§

Eksoten henkilökohtaisen budjetoinnin tuen malli kehittyi asiakkaiden Webropol -kyselystä saatujen tietojen pohjalta. Kyselyn vastauksissa korostui läheisten ja Eksoten oman toiminnan yksiköiden ohjaajien rooli tuen ja avun antajina. Mallin kehittämisessä haluttiin ottaa huomioon nykyiset toimintatavat ja tuoda niiden rinnalle myös muita vaihtoehtoja. HB-tuen antajan on hyvä olla joku muu kuin henkilökohtaisen budjetoinnin päätöksentekoon osallistuva työntekijä. Tuen lähtökohtana on, että

- asiakas päättää haluaako hän henkilökohtaiseen budjetointiin tukea
- asiakas päättää keneltä hän saa tukea ja apua
- tuen ja avun määrittely tehdään yksilöllisesti ja asiakkaan tarpeisiin perustuen

Hankkeessa selvitettiin kokemusasiantuntijoiden ja vertaisten halukkuutta sekä mahdollisuuksia toimia tukena henkilökohtaisen budjetoinnin prosessissa. Vertaiset kertoivat, että he voisivat esimerkiksi lähteä mukaan tutustumaan eri paikkoihin ja harrastuksiin. Lisäksi he voisivat olla itsenäisesti muuttavien tukena ja auttaa siihen liittyvissä asioissa. Vertaisen toimiminen työparina vammaispalvelujen ohjaajalle nähtiin hyvänä.

HENKILÖKOHTAISEN BUDJETOINNIN TUEN JÄRJESTÄMINEN	
LÄHEINEN	<ul style="list-style-type: none"> • Esimerkiksi perheenjäsen, ystävä
OHJAAJA	<ul style="list-style-type: none"> • Eksoten toiminnallisen- ja ympärivuorokautisen yksikön työntekijä • On saanut henkilökohtaiseen budjetointiin lisäkoulutusta • Eksoten yksiköihin on nimetty HB-vastuuhenkilöt, jotka voivat tarvittaessa toimia HB-tukena muillekin kuin oman yksikön asiakkaille
KOKEMUSASIAANTUNTIJA	<ul style="list-style-type: none"> • Eksoten kokemusasiantuntija on henkilö, jolla on oma tai läheisen kokemus tietyn palvelun asiakkaana olemisesta, tietystä elämäntilanteesta, sairaudesta tai vammasta • Kokemusasiantuntijalla ei tarvitse olla kokemusta henkilökohtaisesta budjetoinnista
LÄHINAAPURI	<ul style="list-style-type: none"> • Eksoten tuetun asumisen lähinaapuri asuu samassa naapurustossa kehitysvammaisten tukiasiakkaiden kanssa • Lähinaapuri tukee ja kannustaa naapuruston asukkaita vapaa-ajan toiminnoissa ja voi toimia HB-tukena naapuruston asukkaille
VERTAINEN	<ul style="list-style-type: none"> • Palkkatyössä oleva vertaisohjaaja, jonka tehtäväkuvaan voi liittyä HB-tukena toimiminen • Vapaaehtoisena HB-tukena toimiva vertainen
TUKIHENKILÖ	<ul style="list-style-type: none"> • Tukihenkilö tukee asiakasta arjen ja vapaa-ajan toiminnoissa sekä voi toimia HB-tukena • Tukihenkilöä haetaan vammaispalveluhakemuksella

Taulukko 8. HB-tuen järjestämisen vaihtoehdot.

HB-tuki voi toteutua myös useamman asiakkaan valitseman henkilön avulla. Henkilökohtaisen budjetoinnin yleistyessä kokeneemmat HB-asiakkaat voisivat toimia HB-tukena tai mentorina.

Henkilökohtaisen budjetoinnin tuki voi pitää sisällään

- yksittäisen tapaamisen tai useampia säännöllisiä tapaamisia tai yhteydenottoja
- tukisuunnitelman laatimista
- tutustumista vaihtoehtoihin, joita voi toteuttaa HB:lla
- toteutumisen seuranta: tuen antaja ja asiakas välittävät tietoa henkilökohtaisesta budjetoinnista vastaavalle työntekijälle, miten HB on vastannut asiakkaan tarpeeseen

Henkilökohtaisen budjetoinnin vastuuhenkilö

Hankkeen aikana luotiin toiminnallisiin- ja ympärivuorokautisiin yksiköihin sekä vammaissosiaalityöhön HB-vastuuhenkilön malli. HB-vastuuhenkilöille suunnattujen koulutuspäivien perusteella saatiin muodostettua yksiköiden HB-vastaavien rooli ja tehtävät:

- Tutustuu henkilökohtaiseen budjettiin, jakaa siitä tietoa omassa yksikössä
- Pitää HB:n vaihtoehtoa ja ideologiaa kaikkien mielessä
- Osallistuu vammaispalveluiden HB-vastuuhenkilöiden verkoston tapaamisiin
- Osallistuu HB koulutuksiin ja tapahtumiin
- Toimii asiakkaan HB-tukena oman yksikön asiakkaille ja tarkoituksenmukaisissa tilanteissa muiden yksiköiden asiakkaille
- Toimii työparina HB-tukea antavalle vertaiselle tai kokemusasiantuntijalle
- Lähtee asiakkaiden kanssa tutustumaan HB:n toteutuksen vaihtoehtoihin
- Seuraa HB:n toteutumista

Koulutuksessa toivottiin, että HB-vastuuhenkilöiden toiminnalla olisi koordinoija. Vammaissosiaalityössä sovittiin, että vammaissosiaalityön HB-vastuuhenkilöt vastaavat toiminnan koordinoinnista.

3.3 Henkilökohtaisen budjetoinnin oppaat

Edellisissä hankkeista on noussut esille, ettei asiakkailta ja työntekijöillä ole riittävästi tietoa henkilökohtaisesta budjetoinnista. Ihmislähtöinen HB -hankkeen kyselyjen ja työpajojen pohjalta voidaan todeta sama asia. Päädyimme tekemään niin asiakkaille kuin työntekijöille oppaat, jotka sisältävät ohjeita ja tietoa henkilökohtaisesta budjetoinnista. Oppaan sisällöt myötäilevät HB palveluprosessia. Työntekijän opas sisältää tarkempaa ohjeistusta muun muassa budjetin laskemiseen, HB-tukeen sekä päätöksentekoon liittyen.

3.4 Henkilökohtaisen budjetoinnin lapsivaikutusten arviointi

Lapsivaikutusten arviointi on väline lapsen edun arvioinnissa. Lapsivaikutusten arvioinnilla haetaan vastauksia kysymykseen: ”Miten lapsen oikeudet toteutuvat ja millaisia hyötyjä tai haittoja lapsiin kohdistuvilla päätöksillä ja toiminnalla aiheutetaan?” Arviointia voidaan käyttää niin palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä kuin lapsiväestön hyvinvoinnin sekä terveyden edistämiseksi yleisesti. Lapsivaikutusten arviointia käytetään, kun kyseessä on lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevan päätöksen tai toimenpiteen vaikutusten ennakoimista tai seuranta. Käytännössä lapsen edun ensisijaisuus tarkoittaa sitä, että on aikuisten velvollisuus etsiä lapselle parasta ratkaisua.

Ihmislähtöinen HB -hankkeen lapsivaikutusten arviointi toteutettiin yhteistyössä MLL:n Kaakkois-Suomen piirin kanssa. Lapsivaikutusten arvioinnin toteutuksesta ja raportoinnista vastasi MLL. Arvioinnissa tarkasteltiin erilaisia Case-esimerkkejä sekä haastateltiin erityistä tukea tarvitsevia lapsia, nuoria ja heidän läheisiään. Tämän lisäksi kuultiin lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä järjestön edustajia, muun muassa Invalidiliitosta, Näkövammaisten liitosta ja Kuvolan Hyvinvointiyhdistyksestä. Lapsivaikutusten arviointiin osallistui myös Ihmislähtöinen HB -hankkeen projektiryhmä sekä Eksoten vammaissosiaalityön työntekijöitä.

Henkilökohtaisen budjetoinnin lisäarvoa pohdittaessa korostuvat sekä lasten että heidän taustajoukkojensa erilaisuus. Haastateltujen ja Case-työskentelyyn osallistuneiden mielestä huomionarvoista on, että vaikka lapsen tukijoukot pyrkisivät toimimaan lapsen parhaan mukaan, ei erityistä tukea tarvitsevan lasten vanhemmilla ole välttämättä niitä voimavaroja ja osaamista, joita HB:n hallinnointi voi edellyttää. Kuinka varmistetaan, toteutuuko lapsen tahto palveluita suunnitellessa ja toteuttaessa?

Lasten läheisten haastatteluissa nousi esille, että palveluiden löytämiseksi tarvitaan tukea. Useassa keskustelussa kävi ilmi, ettei läheisillä ollut varmaa tietoa mitkä kaikki palvelut lapselle kuuluvat tai mistä niitä voi hakea. ”Hakemusviidakko” koettiin raskaaksi erityisesti siksi, että taatakseen tuen jatkumoa läheisten tuli olla jatkuvasti tietoisia mitä haetaan, mistä haetaan, milloin haetaan, mitä liitteitä tarvitaan ja mistä ne saa. Henkilökohtaisen budjetoinnin toivottiin madaltavan byrokraattisia ja organisatorisia raja-aitoja sekä nopeuttavan siirtymistä ”yhden luukun” malliin, jossa tiedot lapsesta ja hänen tarpeistaan siirtyisivät joustavasti eri instanssien välillä.

Henkilökohtaisen budjetoinnin toteutuessa lapsen edunvalvonnan rooli korostuu entisestään, koska vastuu lapsen oikeuksien toteutumisesta on hänen vanhemmillaan. HB voi lisätä

palvelumahdollisuuksien kartoitusta ja vertailua sekä tuoda uutena budjetin kulumisen seurannan. Vanhemman voimavarat eivät välttämättä riitä tähän kaikkeen, jos perheen tilanne on jo muutenkin kuormittunut. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen edellyttää jaksavaa ja osaavaa tukijoukkoa; vanhempia, läheisiä, avustajia ja ammattilaisia. Jos lapsella on turvallinen tukijoukko tuomaan esille hänen tahtoaan ja tukemaan häntä päätöksenteossa, nähtiin henkilökohtainen budjetointi mahdollisuutena.

Haastateltujen asiantuntijoiden mielestä lasten kohdalla on tärkeää, että henkilökohtaista budjettia ja palveluiden toteutumista seurataan tiiviisti. Palvelusuunnitelmia tarkastetaan säännöllisesti tai tarpeen mukaan, mutta selkeää struktuuria tähän ei välttämättä ole. Keskusteluissa nousi esiin myös pitkälle aikavälille tehtyjen päätösten seuraamisen hankaluus. Työntekijät saattavat vaihtua useaan kertaan päätöksen voimassaolon aikana, jolloin seuranta ja arviointi voi jäädä toteutumatta.

Huoleksi käydyissä keskusteluissa nousi alueiden eriarvoisuus. Palvelujen saatavuus ja hinnat vaihtelevat suuresti sote-alueiden sisällä. Kuinka valinnanvapaus ja yksilölliset ratkaisumallit toimivat, jos ei ole mitään mistä valita? Henkilökohtainen budjetointi voisi toimiessaan mahdollistaa yksilöllisempiäkin ratkaisuja ja ohjata tuottamaan palveluja, joita ei ole osattu edes kaivata.

4 Lopuksi

On tärkeä muistaa, että nykylainsäädäntö mahdollistaa palveluiden yksilöllistämisen ilman henkilökohtaista budjetointia. On hyvä miettiä tarkkaan, mihin tarpeisiin vastataan järjestämällä palvelut henkilökohtaisella budjetoinnilla. Asiakkaan näkökulmasta on tärkeää, että hänen arkensa sujuu toivotulla tavalla ja hän tulee kuulluksi. Hän ei välttämättä tarkastele arkeaan palveluiden näkökulmasta, kun taas palvelutarpeen arvioinnissa ja toteutuksessa palvelut ovat usein keskiössä. Palvelutarpeenarvioinnissa onkin tärkeää tunnistaa tilanteet, joissa asiakas voisi hyötyä HB:sta. Henkilökohtaisen budjetoinnin onnistumisen edellytys on niiden asiakkaiden tunnistaminen, jotka hyötyvät palvelujen järjestämisestä HB:lla perinteisten järjestämistapojen sijaan.

Palvelujen yksilöllistämiseen ja henkilökohtaiseen budjetointiin liittyy vahvasti itsemääräämisoikeus sekä valinnanvapaus. HB:ssa asiakkaalle annetaan enemmän valtaa ja vastuuta omien palvelujensa järjestämisestä. Valtaa ja vastuuta jakaessa asiakkaan ja asiakastyöntekijän roolit samalla muuttuvat. HB:n suunnittelu ja toteutus voivat vaatia asiakkaalta enemmän voimavaroja kuin palveluiden järjestäminen perinteisellä tavalla. Valinnanvapautta tarkastellessa on hyvä huomioida, että jo pelkkä arjesta selviytyminen voi viedä häneltä paljon voimia. Ovatko vammaiset henkilöt keskenään

tasavertaisessa asemassa valinnanvapauden suhteen, jos henkilökohtainen budjetointi ei ole mahdollista omien voimavarojen ja kykyjen vuoksi? Joissakin tilanteissa asiakkaan valinnanvapautta rajoittaa palveluiden kilpailutus ja palveluiden saatavuus eri alueilla. Toisaalta asiakas voi HB:n avulla hankkia muitakin kuin perinteisiä sotepalveluja ja tämä lisää hänen valinnanvapauttaan. Valintojen tekemiseen voi liittyä myös riskejä, joiden tunnistaminen on tärkeää sekä asiakkaalle että työntekijälle. Henkilökohtaisen budjetoinnin riskejä on hyvä pohtia yhdessä asiakkaan kanssa. Riskien tunnistaminen voi auttaa näkemään sen, tulevatko suunnitellut ratkaisut vastaamaan siihen tarpeeseen, jota henkilökohtaisella budjetoinnilla ollaan toteuttamassa.

Henkilökohtainen budjetointi voi myös vaatia asiakkaalta itseohjautuvuutta ja valintojen tekemistä totuttua enemmän. Tuen tarve vaihtelee yksilöllisesti ja toiset pärjäävät itsenäisesti valinnanvapauden lisääntyessä. Tuen tarve voi johtua muun muassa kommunikaatiohaasteista, vammasta tai kuormittavasta elämäntilanteesta. Sosiaalityössä on tärkeää panostaa kommunikointiin ja nostaa esille kaikki keinot, joilla asiakas pystyy mahdollisuuksiensa mukaan olemaan aktiivinen suunnittelija eikä passiivinen vastaanottaja. Eksoten henkilökohtaisen budjetoinnin tuen mallissa perusajatuksena on, että asiakas saa itse valita henkilön tai henkilöt, jotka tukevat häntä. Mallissa tarjotaan useampi vaihtoehto, joista asiakas voi valita sopivan tuen antajan. Vammaislainsäädäntö on uudistumassa ja jää nähtäväksi, kuinka tuettu päätöksentekijä tullaan siinä huomioimaan. Tällä voi olla vaikutus HB-tuen järjestämiseen ja siihen, tullaanko se kytkemään kustannuksien osalta henkilökohtaiseen budjetointiin.

Kun henkilökohtaisessa budjetoinnissa tavoitellaan yksilöllisiä ratkaisuja, vaaditaan työntekijältä luovuutta, rohkeutta ja osaamista, jotta hän pystyy etsimään ja toteuttamaan joustavia palveluratkaisuja yhdessä asiakkaan kanssa. Työntekijän ratkaisevaksi jää, mitä palveluita henkilökohtaisella budjetoinnilla voidaan järjestää. Lisäksi haasteena ovat muun muassa työntekijäresurssit sekä ajankäyttö asiakasmäärien ollessa suuria. Onko työntekijällä riittävästi aikaa keskustella työtovereiden sekä esimiesten kanssa ratkaisuista ja siitä, miten toiset olisivat toimineet samassa tilanteessa? Tämä yhteinen keskustelu ja esimiehen tuki ovat tärkeitä, jotta henkilökohtaista budjetointia on mahdollista kehittää ja toteuttaa. Avointa keskustelua tarvitaan myös niistä epäkohdista, jotka liittyvät henkilökohtaisen budjetoinnin toteutukseen ja budjetin riittävyyteen suhteessa asiakkaan tarpeisiin.

Vertainen HB-tukena voi aiheuttaa työntekijöissä huolta, koska vertaisuuden hyödyntäminen ja huomioiminen on vielä vierasta vammaispalveluissa. Toisaalta asiakkaat itse haluavat auttaa muita ja

kokevat sen merkitykselliseksi. Työsuhteeseen perustuva auttamistyö ei ole kaikille mahdollista, joten HB-tukena toimiminen on yksi tapa päästä auttamaan muita ihmisiä. Vertainen HB-tukena voi tuoda uusia näkökulmia ja lisätä asiakkaan avoimuutta. Työntekijälle ei ehkä haluta kertoa tyytymättömyyttä heidän palveluunsa, vertaiselle tämän kertominen voi olla helpompaa. Vertaiselle ei saa kuitenkaan antaa liikaa vastuuta ja hänen tukeaan tulee toimia henkilö, jolla on tietoa henkilökohtaisesta budjetoinnista. Vammaispalvelujen työntekijän tehtävä onkin yhdessä vertaisen kanssa arvioida hänelle sopiva tukemisen rooli.

Lapsivaikutusten arvioinnissa kiinnitettiin huomiota samoihin asioihin kuin aikuisilla HB-asiakkaila, esimerkiksi kuuluuko lapsen oma ääni ja riittääkö perheen voimavarat HB:n toteuttamiseen. Vanhempien palautteiden perusteella lasten ja nuorten henkilökohtaiselle budjetoinnille ei noussut erityisesti tarvetta. Tarkastelua kuitenkin kaivattiin erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten harrastuksiin, jatko-opintovaihtoehtoihin, koulutusta vastaavaan työhön, omaishoidonvapaisiin, henkilökohtaiseen apuun ja kuljetuspalveluun. Esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien nuorten opiskelupaikoista ja ammatillista koulutusta vastaavista työpaikoista on puutetta. Tämä näkyy suurina asiakasmäärinä vammaispalveluiden päiväaikaisessa toiminnassa. Yhteiskunnassa tapahtuvien muutoksen myötä on hyvä pohtia myös sosiaalipalveluiden tarkoituksenmukaisuutta ja mihin tarpeeseen niitä myönnetään. Eksoten vammaispalvelujen henkilökohtaisen budjetoinnin asiakkaista yli puolet on nuoria aikuisia ja tämä voi kertoa siitä, etteivät perinteisesti järjestetyt sosiaalipalvelut välttämättä vastaa nuorten tarpeisiin, vaan heille tarvitaan luovempia ja yksilöllisempiä ratkaisuja.

Hankeen aikana pohdittiin HB:n tuomaa lisäarvoa asiakkaille. Henkilökohtaisen budjetoinnin asiakaskyselyyn vastanneet olivat tyytyväisiä HB:lla tehtyihin ratkaisuihin. Kyselyn mukaan HB vastasi asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin - esimerkiksi ryhmämuotoisesta päivätoiminnasta luopuminen vähensi aistikuormitusta ja lisäsi näin hyvinvointia. Kun asiakas voi itse enemmän vaikuttaa siihen, millaisista palveluista hän milloinkin hyötyy, voidaan olettaa toimintakyvyssä ja hyvinvoinnissa tapahtuvan myönteisiä muutoksia. Tämä lisää asiakkaan voimaantumista ja valtautumista, josta seuraa hyvinvoinnin positiivinen kierre.

Palveluiden järjestämisen tapana henkilökohtainen budjetointi ei ole vieras käytäntö, mutta se vaatii vielä vakiinnuttamista osaksi vammaispalveluja. Vakiinnuttamista edesauttaa Eksoten vammaispalvelujen sitoutuminen yhteistyökumppaniksi Skills -hankkeeseen. Tämän hankkeen puitteissa voidaan järjestää työpajoja, jotka kytkeytyvät henkilökohtaisen budjetointiin ja auttavat HB:n juurtumista vammaispalveluihin. Vakiinnuttamista tukee myös se, että Ihmislähtöinen HB –

hankkeen työntekijöitä jatkaa vammaispalveluissa ja toimii HB-vastuuhenkilöinä. Muutoinkin vammaispalvelujen HB-vastuuhenkilömalli auttaa henkilökohtaisen budjetoinnin ideologian ja toimintatavan käytäntöön vakinaistamisessa.

Ajatuksia henkilökohtaisen budjetoinnin kehittämistä jatkossa

Havaintamme hankkeen aikana, että kehittämistyössä on hyvä tuntee kehittämisen kohteena oleva substanssi ja olla läsnä siinä arjessa, johon kehittäminen kohdentuu. Substanssin työntekijöiden säännölliset tapaamiset ovat joka tasolla tärkeitä, ei pelkästään johdon. Nämä edesauttavat hankkeen toimenpiteiden sujuvuutta ja kehitettyjen asioiden käytäntöön viemistä.

Eksotessa henkilökohtaista budjetointia on vammaispalveluissa, perhepalveluissa ja vanhus- ja terveyspalvelussa hoivan tulosalueella. Ihmislähtöinen HB -hankkeen aikana todettiin, että näiden keskinäinen verkostoituminen on tärkeää. Organisaation sisällä on hyödyllistä vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia henkilökohtaisen budjetoinnin toimintatavoista. Hankkeen loppuajaksi tullaan vielä järjestämään yhteinen tapaaminen Eksoten HB toimijoille.

- Eksotessa henkilökohtainen budjetointi on käytössä vammaispalveluissa, perhepalveluissa ja vanhus- ja terveyspalvelussa hoivan tulosalueella. Kehittämisen ja yhtenäistämisen näkökulmasta olisi hyödyllistä, että Eksotessa olisi oma HB-palveluohjaaja, joka tuntee henkilökohtaisen budjetoinnin toimintatavat organisaatiossa. HB-palveluohjaaja ei osallistuisi päätöksentekoon ja hän pystyisi tarjoamaan asiakkaalle neutraalia tietoa ja tukea.
- Eksotessa on eri palvelualueilla samoja palveluja, esim. perhehoitoa sekä tukihenkilö- ja tukiperheteroimintaa. Näihin liittyy paljon samoja käytännön järjestelyä, jotka vievät aikaa varsinaiselta sosiaalityöltä ja joissa tehdään päällekkäistä työtä. Palvelujen keskittäminen "saman katon alle" voisi vahvistaa sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen asemaa sekä vähentää palveluiden siiloutumista ja työntekijöiden päällekkäistä työtä. Henkilökohtaisen budjetoinnin koordinointi voisi olla yksi osa tämän "saman katon alla" olevaa toimintaa.
- Eksoten eri palvelualueiden henkilökohtaisen budjetoinnin yhdistelmäbudjetit vaativat vielä selvittämistä muun muassa budjetin koostamisen ja seurannan osalta.
- Budjetin koostamisen suhteen tulisi selvittää arvonlisäveron suhde budjetin määrään, jos palvelut ostetaan perinteisten sotepalveluiden ulkopuolelta. Tällöin palvelun hinta on arvonlisäverollinen ja asiakas saa budjetilla suhteessa vähemmän kuin ostettaessa sotepalveluntuottajalta.

- Henkilökohtaisen budjetoinnin kirjaaminen ja tiedonhallinta vaativat kansallista kehittämistä ja yhtenäistämistä.
- Henkilökohtaisesta budjetoinnista on vähän tutkittua tietoa Suomessa. Esimerkiksi henkilökohtaisen budjetoinnin lisäarvon tutkiminen sekä vaikutusten arviointi voisivat olla hyödyllistä jatkokehittämisen kannalta.

5 Lisätietoja

Aiempia henkilökohtaisen budjetoinnin hankkeita, joissa Eksoten vammaispalvelut on ollut mukana:

- Tiedän mitä tahdon! -hanke, loppuraportti https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tiedan_mita_tahdon_loppuraportti_nayttoresoluutio.pdf
- Avain kansalaisuuteen –hanke, verkkosivu <http://henkilokohtainenbudjetointi.fi/>
- eOhjat –hanke, loppuraportti [eOhjat loppuraportti](#)

Henkilökohtaisen budjetoinnin keskus Suunta, verkkosivu [Henkilökohtaisen budjetoinnin keskus - Suunta](#)